

FIGYELŐ

Történelmi szakbibliográfia és levéltári forrásanyag.* A bibliográfia történeti fejlődését a XVI. századtól felvázolva másutt¹ már utaltunk arra, hogy az mindenkor a társadalmi fejlődés során előállt feltételektől és szükségletektől függött. Lényegében ezek határozták meg a bibliográfia különböző műfajainak kialakulását, újak születését is. A polgári korszak teremtette meg a nemzeti bibliográfiát és rendszerint a retrospektív nemzeti történelmi szakbibliográfia lajstromozó fajtáját is. Ezek ma is hasznos, szükséges segédeszközök, használjuk és fejlesztjük őket, mint akár a XIX. század létrehozta vasutat, bár azóta új, igényesebb eszközöket is teremtett a fejlődés.

A magyar bibliográfia jellemző késéssel követte a fejlődés általános irányát. A francia, cseh és lengyel történelmi szakbibliográfia már régen készen állt, a német DAHLMANN – WAITZ-féle munkának már 8. kiadása látott napvilágot, amikor nálunk 1913-ban először vetették fel hivatalosan a magyar történelmi szakbibliográfia gondolatát – akkor is hiába. Megvalósítására négy évtized és egy történelmi sorsforduló után, olyan új fejlődési feltételek közt került ténylegesen a sor, amelyek immár a XIX. század hiányainak pótlásán túlmenően minőségileg új, magasabb követelményeket támasztottak a bibliográfiával szemben is.

Az elért eredmény nem lebecsülendő: történelmi szakbibliográfiai eszközeink immár 1867-ig kronológiailag összefüggő, folyamatos rendszerben tájékoztatják a kutatót a magyar történetről. SZENTMIHÁLYI Jánosnak az 1961-i gödöllői bibliográfiai konferenciára készült kitűnő referátuma² azonban kissé talán mégis túlozza eredményeinket. „A munka zömét már elvégezték” – írja. „Hátra van még a

legújabbkori magyar történelem forrásainak és irodalmának feltárása”.

Ez kétségkívül hátra van. De csak ez? Azt hiszem, helyénvaló, ha éppen az 1825-ig terjedő szakbibliográfia szerzője az, aki az elismerés önelégült tudomásulvétele helyett az eddig elvégzett munka után is fennmaradt hiányosságokra, teendőkre és egyúttal a tudományos kutatás folyton növekvő, új követelményeire hívja fel a figyelmet.

Kronológiailag összefüggő láncot alkotó történelmi szakbibliográfiáink ugyanis, hogy ezen kezdjük, még korántsem alkotnak egységes rendszert. Az 1825 előtti rész tartalmi, kritikai feltárást nyújt (főleg a XVIII. századi fejezetekben), viszont terjedelmi korlátai miatt annak idején igen sok részletanyagot ki kellett hagyni belőle (főleg az I. kötetből). Az 1825 utáni, másik vállalkozás viszont sokkal teljesebb anyagot tárt fel ugyan (ha nem is maradéktalanul teljeset), de megmaradt a lajstromozó bibliográfia szintjén.

Márpedig ma már történettudományunk sem elégedhetik meg többé XIX. századi vagy még régebbi típusú vagy éppen csonkán maradt segédeszközökkel, hanem olyan új, sokoldalú, modern tudományos-technikai felszerelésre van szüksége, amely a szétszórt részlet-információkat lehetőleg összesítve minél könnyebben igazítja el a kutatót egy-egy kérdés anyagában. Olyanra, amely készen, korszerű apparátussal adja a történész kezébe mindazt, amit egyéni utánjárással és vesződséggel csak tömérdek idő- és energia-vesztés árán szedhetne össze, vagy még annak árán sem. Ez a korszerű felszerelés magában foglalja a különböző szintű és féleségű bibliográfiai segédeszközök (lajstromozó bibliográfiák, repertóriumok stb.) egész összefüggő rendszerét, amelyet betetőz egy olyan történelmi szakbibliográfia, amely a magyar történelem nyomtatott forrásait és irodalmát nemcsak tartalmilag és kritikailag tárja fel, hanem a kéziratossá (levéltári) anyaghoz való viszonyában is.

* A gödöllői Országos Bibliográfiai Munkaértekezleten elhangzott és a benne reflejő nyitott kérdések miatt vitára bocsátott hozzászólás.

¹ Bevezetés a magyar történelem forrásai és irodalmába. 3. köt. Bp. 1958. 7. sk.

² Ld. folyóiratunk jelen számában 148–170. l.

Hogy a címek pusztja lajstromozásán túlmenően tartalmi-kritikai feltárára is szükség van, az ma már nem szorul részletes bizonyításra. Egyébként maga a szakrendbe sorolás is feltételez már bizonyos tartalmi munkát, csak nem oly magas szinten. Így azután az egyébként igen jó, marxista igényű szakrenddel bíró, 1825—1867 közti bibliográfia használója megtudja például, hogy Wilhelm ALTER könyvet írt a magyar szabadságharc külpolitikájáról, de azt már nem tudja meg, hogy e könyv tele van hamis utalásokkal nem létező levéltári anyagra, és azt sem tudja meg, hogy ezt ANGYAL Dávid (részben SPROXTON eredményei alapján) megírta egy cikkben, — mely utóbbi szintén szerepel egyébként a bibliográfiában, de általános címének megfelelően egészen másutt. Tovább mehetünk: a teljességre törekvés bizonyos szinten túl nem is vihető másként, minthogy a pusztán lajstromozó szakbibliográfia szükségképpen átsap a tartalmi feltárási műfajába, amikor már olyan ismereteket használ fel és ad tovább, amelyek tartalmi feltárási nélkül el sem képzelhetők. Az 1825—1867 közötti bibliográfia például az 1859-i francia—osztrák háborúval kapcsolatos magyar vonatkozású irodalmat szépen felsorolja. De ebben a kutató bizony hiába keresné a Magyarország kérdését közelről érintő francia—orosz diplomáciai tárgyalások fontos anyagát, mert az ezt ismertető szöveget, francia és angol írások már címüknél fogva eleve kiestek a bibliográfia gyűjtéséből. E határon túlmenni, tehát újabb, ilyen cimanyaggal növelni a meglévőt, már csak a tartalmi feltárási eszközével lehetséges. És szükséges is.

A kutató igénye azonban sajnos itt sem áll meg. S bizonyos szinten túl a tartalmi-kritikai feltárási műfaja is szükségképpen egy további, magasabb műfajba csap át, amely a nyomtatott anyagot immár nem önmagában, hanem a kéziratos, levéltári anyaggal való viszonyában nézi. Nem kell azt hinnünk, hogy ez valami soha nem látott, meg nem oldható újdonság. Így már *Bevezetés a magyar történelem forrásaiba és irodalmába* c. munkám II. kötetében is egy-két ponton kikerülhetetlenül figyelembe kellett vennem az egykorú nyomtatott anyaggal együtt a kéziratos, levéltári anyagot is. Az 1791-i országos bizottságok javaslat-anyagának egy része annak idején nyomtatásban is napvilágot látott, más része nem, sőt vannak bizonytalan esetek s olyanok is, midőn egykorú nyomtatvány csak mint levéltári dokumentum maradt ránk. Aligha köszönte volna meg a kutató, ha merev formális szempontok alkalmazásával ezt az összefüggő anyagot szétvagdaltam volna, és egy részét elhallgat-

tam volna előle. Különbözen hasonló módszer láthatunk már KOVACHICH Márton Györgynél, aki a hazai forrásbibliográfia egyik úttörő vállalkozásában (*Series chronologica diariorum*, 1798) a kéziratos szövegeket is felsorolta a nyomtatottakkal együtt. TAGÁNYI Károly sem habozott a *Közgazdasági Lexikon* főbb gazdaságtörténeti címszavai után levéltári anyagot ismertetni ott, olyan helyen, ahol általában véve az irodalmat szokták megadni.

Nem a kialakult műfajok felborításáról van szó. Vannak és maradnak külön lajstromozó munkák, repertóriumok, mint ahogy vannak a másik oldalon kézirattári katalógusok és — az utolsó évtized eredményeként — levéltári alapeleltárak is. Ez utóbbiak, mint ismeretes, az anyagról eredet, *proveniencia* szerint, raktári, felállítási rendjében közölnek bizonyos tájékoztatást. Ezekre mind szükség volt és van a különböző könyvtári segédeszközök és levéltári segédletek hierarchiájában. A történeoszt azonban, és itt az ő igénye dönt, nem a *proveniencia* és nem a raktári rend érdeklí elsősorban (bár bizonyos fokok az is), hanem a *pertinencia*, az irrott források tartalmi, tematikai hovatartozása. Pontosabban szólva az, hogy a történeti fejlődés ilyen vagy olyan problémájához hol, milyen levéltárban, ott is milyen fondban, állagban, sorozatban minő anyagot találhat. Az természetesen, hogy az egész hazai levéltári anyagról (akár csak annak feudális kori részéről) teljes, részletes tartalmi segédlet készüljön, hosszú évtizedek ma még beláthatatlan feladata volna. De az már most is, addig is elképzelhető, hogy meglévő és e célból külön is bővíthető ismereteinket beledolgozzuk a tartalmi-kritikai történelmi szakbibliográfiának (pontosabban: egyelőre a XVIII. századig terjedő résznek) egy új, az előző kiadásnál már a nyomtatott anyagot is bővebben tartalmazó változatába. Ez a tervezett, új változat végre a fejlődés, a történeti témák rendjében és *együtt* mondaná el mindazt, amit egy-egy kérdés anyagáról ma mondani tud, világosan utalva saját korlátaira is, amelyeken túl nem mehetett.

Nézetünk szerint ez az *együtt* való feltárási a kutatást jobban, eredményesebben, nagyobb hatásokon segíti elő, mintha külön tematikai segédeszközök ismertetnék egymással párhuzamosan, hasonló felépítésben, a nyomtatott és a levéltári anyagot. A nyomtatott mű olyan felméréséhez, amely a tartalmi-kritikai szakbibliográfiától kétségkívül megkövetelhető, annak meghatározása is hozzátartozik, hogy használt-e kéziratos, levéltári forrásanyagot, hol, milyen mértékben, sőt az is, hogy mit hagyott felhasználatlanul. Mint a jég-

hegy látható és víz alatti, láthatatlan, nagyobb része: a két anyag, bár más, változó arányokban, összetartozik. Kétségtelen, hogy a nyomtatott irodalmat is csak a forrásanyaghoz való viszonyában lehet kielégítően mérlegelni.

A szembesítés e feladatának tényleges elvégzése természet szerint egy sor konkrét módszertani probléma megoldását igényli. Hogyan szedjük össze a szembesítendő kézirat forrásokról szóló adatokat? Mi lehet az archivális anyag feltárása során olyan tematikai tétel, amely külön regisztrálást igényel? Hol és miként illesztjük bele a történelmi szakkibibliográfia szerkezetébe az újonnan érkező archivális adatokat? És még folytathatnánk a kérdéseket, amelyek mindegyikére ma még aligha tudnánk végleges választ adni. Az út azonban, amelyen haladva e válaszhoz elérkezhetünk, most is éppúgy világosan adva van, mint egykor a történelmi-kritikai szakkibibliográfia esetében: munkához fogni azokon a területeken, ahol a teendők módszertanilag már teljesen meghatározhatók, és közben kísérleti eljárások segítségével, tehát minden elképzelést gyakorlatilag ellenőrizve sorban végigmenni a megoldandó kérdéseken. Olyan próbafeltárások segítségével, aminek az elmúlt év folyamán a Művelődésügyi Minisztérium Levéltári Osztályának támogatásával több, részben budapesti, részben vidéki, helyi levéltár feudális kori anyagában végezhettem. Eljárásom minden esetben az volt, hogy előbb feldolgoztam mindazon tájékoztatást, mely kéziratok alaplettárak stb. formájában a szóban forgó levéltár anyagáról írásban hozzáférhető volt, majd a bizonytalan kérdéseket a helyszínen igyekeztem tisztázni, és ugyanakkor egyes jellemző pontokon magát az iratanyagot minél sokoldalúbban átvizsgálva annak konkrét tartalmáról bővebb tájékoztatást szerezni.

Mindebből annyi máris kiderült, hogy az archivális anyag egyes „tétélei” éppúgy változó nagyságrendűek, mint a nyomtatott anyag tétélei. A SZILÁGYI Sándor-féle *Magyar nemzet története* mint egyedi tétel szerepel az általános részben, egyes kötetekben is, külön tételként, egyes nagyobb fejezetek élén, sőt szerepelhet egyes szövegrészeiben is, ha valahol főbb, vitás problémáról van szó. Ugyanígy az archivális anyag nagy, összefoglaló, századokon átmenő tétélei (Országos Levéltár, megyei, városi, bizonyos családi levéltárak stb.) szintén a munka elejére, az általános részbe kerülnek (ahol eddig is felsoroltuk a nyomtatott levéltárismeretéseket). Levéltári rendünk ma fondokból épül fel, vagyis egy-egy iratképző szerv (hivatal, hatóság,

intézmény stb.) anyagából. A főbb feudális kori fondképző szervek, hatóságok, intézmények eddig is szerepeltek a hivatal-történeti stb. irodalom ismertetése kapcsán a szakkibibliográfia megfelelő helyén: most melléjük kerül iratanyaguk felépítésének rövid ismertetése is. Ilyen nevezetes fondképző intézmény volt 1723 után a helytartótanács, amelynek iratanyagáról innál részletes, nyomtatott tájékoztatóval rendelkezünk, s ez utóbbi amúgyis feltárást igényelne a bibliográfustól. Nyilvánvaló, hogy a helytartótanács megalakulásával kapcsolatban említett hivatal-történeti irodalommal együtt az annak bázisát képező iratanyag struktúrájáról is szólnunk kell, a további fejezetekben szükség esetén visszatérve mind a hivatal, mind az iratanyag struktúrájának változásaira. A helytartótanács azonban több osztályra, departamentumra oszlott. A Departamentum oeconomiae publicae vagy commerciale iratsorozatait nyilvánvalóan külön meg kell említenünk a gazdasági életet tárgyaló fejezetrészek irodalmával kapcsolatban, hiszen az ott említett irodalomnak amúgyis használnia kellett (vagy kellett volna) e forrásanyagot. De nem tekinthetünk el nagyobb iratsorozatok egyes, fontosabb egyedi dokumentumainak, aktáinak külön megemlítésétől sem. Ki sem térve itt az alapvető gazdasági-társadalmi adatokat tartalmazó összeírások külön problémájára (a Levéltári Osztály ezekről országszerte külön katalógust készített), hadd említem meg például azt, hogy a Pest megyei Levéltár 1783 előtti *Miscellanea politica* elnevezésű sorozatát tartalmilag végig átvizsgálva jó néhány egyedi tételt (egy ügyben, egy cím alatt összefogott egy vagy több iratot) jegyeztem fel, mint olyat, amely a szakkibibliográfiába is külön tételként kerülhet majd be a megfelelő problémákhoz. Ilyenek voltak a paraszt-vármegye legrégibb utasításai, a HALÁPY-féle nagykőrösi mozgalom peres anyaga a XVIII. századból, a tétényi „tumultus” vizsgálati anyaga 1766-ból stb. Más ilyenfélék a vidéki levéltárakból is bőven összegyűltek.

Tisztában vagyok azzal, hogy az ilyen többé-kevésbé gyakorlati jellegű módszertani kérdéseken túlmenően a bibliográfiákról eddig kialakított elméleti elképzeléseinkkel kapcsolatos kérdéseket is érinti az, amit itt röviden felvázoltam. Úgy gondolom azonban, hogy ezeket az elméleti elképzeléseket állandóan fejleszteniük kell a társadalmi szükségletek szerint. A bibliográfia nem öncél, és a róla szóló elméleti elképzeléseknek a gyakorlat próbakövére is ki kell állniuk, ha nem akarnak a társadalom fejlődésétől elmaradni és légüres térbe

zárkózni. Megszabadultunk már (többé-kevésbé) olyan merev, formalisztikus nézetektől, hogy más a szaktörténet és más a bibliográfus, az utóbbi csak címeírásra szorítkozhatik, nem bírálhat, nem szólhat bele a vitákba. Megszabadultunk olyan formális szempontoktól is, mint hogy pl. szakbibliográfiában külön soroljuk fel, tartalmi összetartozásra való tekintet nélkül, az önálló műveket és a folyóiratcikkeket. Úgy gondolom, ideje lenne megszabadulnunk attól az előítéllettől is, hogy nem helyes együtt hoznunk a nyomtatott anyag és az archivális anyag egymással szembeállított ismertetését. A megoldás szükséges volta nem is vitás, legfeljebb műfaja az. A történelmi szakbibliográfia fogalmát szűkebben értve már „bevezetés” (a jelenlegi *Bevezetés* is az), tágabban értve (s mi inkább erre hajlunk) a szakbibliográfia egy speciális, magasabb szintű válfajának tekinthető.

KOSÁRY DOMOKOS

Hungarica és könyvtártudományi irodalom Lenin magánkönyvtárában. A moszkvai Össz-szövetségi Könyvkamara a Szovjetunió Központi Bizottsága mellett működő Marxizmus-Leninizmus Intézet közreműködésével 1961-ben megjelentette Lenin magánkönyvtár-katalógusát. (*Biblioteka V. I. Lenina v Kremle*. Moszkva, 1961, Izd. Vszjeszjoznoj Kniznoj Palatü).

A 763 lapot kitevő, gazdagon illusztrált katalógus (21 tábla, 134 szövegközi illusztráció) értékes forrásanyagul szolgál a Kommunista Párt és a szovjet állam megalapítója életének és munkásságának tanulmányozásához. 8400 kiadvány (könyv, periodika és egyéb) vette körül LENINT életművének segédesszközeként a világirodalom széles skálájának egész területéről. LENIN alaposan ki is használta a gazdag anyagot, mert minden irodalmi alkotását gondos és elmélyült tanulmány előzte meg. Így pl. a *Kapitalizmus fejlődése Oroszországban* c. művéhez 600 különböző nyomtatott kiadványt használt fel.

A katalógus 30 lapra terjedő előszava számos, a könyvek eredetére és LENIN kedvenc olvasmányaira vonatkozó érdekes részlettel ismertet meg bennünket. Többek között idézi világhírű szocialista és haladó világnézetű személyiségek dedikációjának szövegét a LENINnek tiszteletpéldányként ajándékozott műveikben. Közöttük szerepelnek Klara ZETKIN, Martin ANDERSEN-NEXÖ, Henri BARBUSSE, Bernard SHAW stb.

A katalógus kimerítő elemzésének feladata az arra hivatottakra vár, de már futólagos betekintésre is találni benne sok

elgondolkasztató érdekességet — még a magyar könyvtárosok számára is. Az alábbiakban ilyen érdekességekkel kívánunk éppen foglalkozni.

Vannak-e magyar vonatkozású kiadványok LENIN könyvtárában, és érdekelt-e LENINT a könyvtártudományi irodalom? Meglepően pozitív választ ad e kérdésekre a katalógus. Külön fejezetben sorolja fel a *külföldön idegen nyelveken* megjelent kiadványokat, s ezek felett tartottunk szemlét, hogy választ kapjunk a felvetett kérdésre. A *Szovjetunióban megjelent kiadványok* szakcsoportonként vannak nyilván tartva és így az azokban való eligazodás behatóbb tanulmányozást igényel. Első tekintetre úgy látszik, hogy a magyar származású szerzők közül LENIN életében csupán VARGA Jenőtől, a világhírű közgazdásztól jelentek meg művek magában a Szovjetunióban.

Magyar nyelvű kiadvány LENIN könyvtárában csupán egy van. Ennek címe: *Miért kell az általános egyenlő és titkos választójog?* Budapest, é. n. Általános egyenlő titkos választójog szövetsége. 32 l.

Magyar származású szerzők és az általuk írt művek az alábbiak:

HEVESI [Gyula] J.: *Die technische und wirtschaftliche Notwendigkeit der kommunistischen Weltrevolution*. Wien, 1919. 31 l.

KOLOZSVÁRY B.: *Von Revolution zu Revolution*. Wien, 1920. 55 l. LENIN sajátkezű megjegyzéseivel!

KUN B.: *Revolutionary essays*. London, 1918. 46 l.

PÁLYI E[de]: *Der Kommunismus, sein Wesen, sein Ziel, seine Wirtschaft*. Berlin, 1919.

SZABÓ [Ervin]: *Freihandel und Imperialismus*. Graz, 1918. 27 l.

SZÁNTÓ B[éla]: *Klassenkämpfe und Diktatur des Proletariats in Ungarn*. Petrograd, 1920, Kommunistische Internationale. 110 l. LENIN sajátkezű megjegyzéseivel!

VARGA [Jenő] E.: *Die wirtschaftspolitischen Probleme der proletarischen Diktatur*. Wien, 1920. 138 l.

— *Die Krise der kapitalistischen Weltwirtschaft*. Moszkva, 1921, Kommunistische Internationale. 48 l. (Mindkét kiadvány Moszkvában orosz nyelven is megjelent.)

Van LENIN könyvtárában VARGA Jenőnek két műve, melyek a *Szovjetunióban*, orosz nyelven jelentek meg. Ezek:

1. *Mirovoo hozjajstvo*. (Világ gazdasági cikkgyűjtemény). Moszkva, 1922.

2. *Period upadka kapitalizma*. (A kapitalizmus hanyatlásának időszaka). Petrograd, 1922, Kommunistische Internationale. (Németből fordítva.)

Még egy magyar vonatkozású mű szerepel LENIN könyvtárában, az alábbi címléírással:

Dokumente der Einheit. Die Vorgeschichte des Zusammenschlusses der Sozialdemokraten und der Kommunisten. Ein Schreiben des Genossen Béla KUN über den Kommunismus und über die Proletareinheit. Mit der Einleitung des Genossen Jakob WELTMER. Bp. 1919, Volkskommissariat f. Unterrichtswesen. 31 l.

Váratlanul gazdag a LENIN könyvtárában található, szorosan vett *könyvtártudományi irodalom*. 44 művet találunk itt,

s ami a legmeglepőbb: csak kis részét teszik ki a könyvtárügy jogszabályait és elvi kérdéseit tartalmazó kiadványok, túlnyomó részét a könyvtári munka részletkérdéseit tárgyaló kiadványok. Csupán néhányat idézünk a témák közül: *A falusi könyvtári munkáról, Hogyan kell kiskönyvtárat vezetni, Katalogizálás a kisebb könyvtárakban, A mozgókönyvtárak olvasószolgálatára, Az iskolai és gyermekkönyvtárak felállítására, A könyvek ETO szerinti raktározása* stb. Még külföldi (amerikai és olasz) könyvtártudományi kiadványok is helyet foglaltak LENIN könyvtárában.

BECK OSZKÁR

A Román Népköztársaság Állami Központi Könyvtára.* (Bibliotheca Centrală de Stat R. P. R.)

Az Állami Központi Könyvtár szerepének, funkciójának és feladatkörének megértéséhez utalnunk kell szocializmust építő országunk általános helyzetére, valamint a könyvtári tevékenységnek a kulturális forradalommal összefüggő sajátos kérdéseire.

Romániában a közművelődési könyvtárak a múltban nagyon mostoha körülmények között voltak, a felszabadulás után azonban a dolgozó nép olvasási igényei és a Párt vezetésével létrejött különböző demokratikus szervezetek hozzásegítettek ahhoz, hogy új könyvtárak szülessenek, a legtöbb esetben önkéntes munka segítségével. Hamarosan felmerült az igény is, hogy a könyvtárakat hálózatba tömörítsék. Ez az Oktatás- és Művelődésügyi Minisztérium irányításával történt.

1952-ben, egy időben a Könyvkamara létesítésével — hosszú megszakítás után — ismét megkezdődött országunkban a kurrens nemzeti bibliográfia kiadása. Ezzel kapcsolatban azonban újjászervezték a kötelezpéldányszolgáltatást és átalakították a szerkesztési módszereket.

A szakmai irányítás, a közművelődési könyvtárak hálózatának kialakítása, a könyvtári munka terén mutatkozó egész országos feladat tette szükségessé a fővárosban egy olyan általános gyűjtőkörű és a nagyközönség számára hozzáférhető könyvtár létrehozását, amely egybegyűjti a nemzeti kultúra kincseit és széleskörű bibliográfiai tájékoztató rendszert épít ki. Az új központ ezeket a kérdéseket igyekszik megoldani.

1955 júniusában a Román Népköztársaság Minisztertanácsának határozata

*A cikk adatai az 1960—1961. évi állapotot tükrözik.

életre hívta az Állami Központi Könyvtárat mint nemzeti könyvtárat és az ország legnagyobb nyilvános könyvtárát. Nemzeti könyvtár hiányában korábban az Akadémiai Könyvtár látta el ezt a feladatot, és látja el jelenleg is annyiban, hogy egyrészt a régi nemzeti vonatkozású nyomtatványokat tartalmazó gyűjteményt kiegészíti, másrészt hogy egy igen fontos országos jellegű bibliográfiai munkát végez: a retrospektív nemzeti bibliográfia 1831—1952 közötti ciklusát állítja össze.

A két nemzeti könyvtár feladatainak jelenlegi elhatárolása megfelelő feltételeket teremt az állami tervek által támasztott igények kielégítésére. Az Állami Központi Könyvtár a következő főbb feladatokat látja el: *a)* gondoskodik a kötelezpéldányok gyűjtéséről és szétosztásáról, *b)* a kötelezpéldányszolgáltatás alapján szerkeszti a kurrens nemzeti bibliográfiát a nyomdai termelés kimutatása, nyilvántartása és a hivatalos statisztika céljára, *c)* módszertanilag irányítja a közművelődésügyi könyvtárakat, *d)* központi feldolgozást végez a Romániában megjelent könyvekről, és nyomtatott katalóguscédulákkal látja el a könyvtárakat, *e)* központilag koordinálja a közművelődési könyvtárak ajánló bibliográfiai tevékenységét, és ezekkel a könyvtárakkal együttműködve nagyarányú bibliográfiai tevékenységet folytat, *f)* központi cédulakatalógust szerkeszt a nemzeti kiadványokról, továbbá nyomtatott központi kötetkatalógust ad ki a külföldi könyvekről és repertóriumot azokról a külföldi periodikákról, amelyek akár előfizetés, akár nemzetközi csere útján érkeznek az országba, *g)* a nemzetközi kiadványcsere országos központja.

A fent felsorolt funkciók, valamint a továbbiak nemzeti könyvtári szerepet biztosítanak az Állami Központi Könyvtár számára.

A kötelezpéldányok felhasználásával szerkeszti és adja ki kéthavonként a könyvtár *A Román Népköztársaság bibliográfiáját* (könyvek, albumok, térképek, zeneművek) és *A Román Népköztársaság periodikáinak bibliográfiáját* (cikkek és recenziók). 1960-tól ismét kiadásra került a nemzetiségi nyelveken megjelenő periodikák cikkeinek és recenzióinak feldolgozása ugyancsak *A Román Népköztársaság periodikáinak bibliográfiája* címmel. Ez a kiadvány negyedévenként három sorozatban jelenik meg. Egyik tartalmazza a magyar, a másik a német, a harmadik a szerb nyelven megjelenő periodikák cikkeit és recenzióit. Ez a vállalkozás a bibliográfia területén szemlélteti azt a nemzetiségi politikát, amelyet a Román Munkáspárt a lenini eszméknek megfelelően más területen is gyakorol.

Az Állami Központi Könyvtár már kiadta az 1952 és 1954 közötti években a Román Népköztársaság területén megjelent könyvek bibliográfiai évkönyvét, a folytatásaként jelenik meg az 1955 és 1957 közötti időszak könyveit tartalmazó kötet. A tervek szerint a bibliográfiai kumuláció a továbbiakban évenként jelenik meg.

Az Állami Központi Könyvtár széleskörű és változatos tevékenységet fejt ki mind a közművelődési, mind a más típusú könyvtárak érdekében.

Közművelődési jellegű kiadványai az olvasószolgálat, a könyvtári állomány rendezése, a könyvpropaganda kérdéseivel foglalkoznak. *A mezőgazdaság felemelkedése az egész nép ügye, Lenin születésének 90. évfordulója, Könyvek a nagy ünnepünkre (augusztus 23) való előkészületekhez, A Román Munkáspárt III. Kongresszusára való felkészüléshez* című módszertani útmutatóinkat említjük példaképpen a sok közül. A módszertani kiadványok olvasótervet, kiállítási tematikát, irodalmi estek és „irodalmi törvényszékek” műsorait stb. tartalmazzák, s vagy közvetlenül felhasználhatók, vagy mintákat adnak, amelyek alapján különböző rendezvényeket lehet szervezni a helyi feltételeknek megfelelően.

Egyrészt az ajánló bibliográfiai munkában jelentkező esetleges párhuzamoságok elkerülése érdekében, másrészt hogy egyes területek, tartományi stb. könyvtárakat is bevonjon ennek a tevékenységnek a kiszélesítésébe, az Állami Központi Könyvtár 1958-ban megkezdte az ajánló bibliográfiai tevékenység koordinálását, és díjtalanul küld szét az Oktatás- és Művelődésügyi Minisztérium hálózatához tartozó könyvtárak számára egész sor legkülönbözőbb témájú ajánló bibliográfiát. Az első két évben, ahogy ezt a munkát elkezdte, 40 ajánló bibliográfiát szerkesztett, adott ki és osztott szét a következő témákról: a Párt harca a szocializmus építéséért; a haladó tudhika propagandája; az agrotechnikai ismeretek terjesztése; a világra vonatkozó tudományos ismeretek propagandája; harc a babona és a miszticizmus ellen; olvasási útmutató tanulóknak számára; irodalomtudományi ismeretek; az állami törvények megismerése és megbecsülése; zenei, egészségügyi, testnevelési stb. ismeretek terjesztése.

Ezek az ajánló bibliográfiák legnagyobb részben válogatott folyóiratcikkeket és könyvekről szóló annotációkat tartalmaznak az olvasók számára használatához igazodva. Mindegyik kiadvány használati útmutatókat is közöl.

A módszertani munka jelenleg elsősorban a szabadpolc rendszernek a közmű-

velődési könyvtárakba való bevezetésére irányul. Az Állami Központi Könyvtár közvetlenül is támogatja „A könyvtár a szocializmus építésének szolgálatában” elnevezésű kétéves könyvtárközi versenyt.

A közművelődési könyvtárak szakmai képzettségének emelése érdekében az Állami Központi Könyvtár — az Oktatás- és Művelődésügyi Minisztérium Könyvtári Igazgatóságának az irányítása mellett — támogatja a különböző időtartamú szakmai tanfolyamok szervezését, összeállítja a tanterveket, szemináriumokat vezet, megszervezi a könyvtárak szakmai gyakorlatát. A tanfolyamok hallgatói számára a szovjet és a népi demokratikus szakfolyóiratok cikkeiből fordításokat készít és küld szét.

Az Állami Központi Könyvtár ellátja a központi katalógizálás feladatát: nyomtatott katalóguscédulákat készít a Román Népköztársaságban megjelenő könyvekről valamennyi könyvtár típus használatára. Ilyen módon biztosítja az egységes címléírást és szakozást, valamint az egyes könyvtárak katalógusainak tudományos színvonalát. Különösen jelentős ez a munka a közművelődési könyvtárak szempontjából.

Nemzeti könyvtárunk munkájának fő jellemvonása és szemléleti alapelve az, hogy a népművelési és a tudományos tevékenységet összekapcsolja. Erejét állandóan arra összpontosítja, hogy a tudományos munka színvonalát emelje.

Az Állami Központi Könyvtár a tudományos munka terén is széles körű tevékenységet fejt ki. Megszervezte a központi katalógust. 1957 óta ebbe a munkába 120 jelentős állománnyal rendelkező könyvtárat vont be, ezek eddig 170 000 cédulát küldtek be.

Az Állami Központi Könyvtár 1957-ben megkezdte *A Román Népköztársaság könyvtáraiba érkezett külföldi könyvek központi címjegyzékének* a kiadását. A címjegyzék évenként kétszer jelenik meg, és a közreműködő könyvtárak és más igénylő intézmények díjmentesen kapják meg. A címjegyzék a legújabb és legfontosabb külföldi könyvek címléírását tartalmazza az Egyetemes Tizedes Osztályozás szerinti csoportosításban, a címek román fordításával. Minden kötet betűrendes névmutatót és a bejelentő könyvtárak kódjeleinek a táblázatát is tartalmazza, hogy a könyvtárközi kölcsönzést ezen az úton is megkönnyítse. A címjegyzék lehetővé teszi a külföldi könyvek gazdaságos beszerzését is.

1958-ban indult meg az Állami Központi Könyvtár kiadásában *A Román Népköztársaság könyvtárai számára előfizetett külföldi periodikák repertórium*a. Ez

450 könyvtár közreműködésével készül évenkénti megjelenéssel. A periodikák címléírásait a kiadó országok szerint csoportosítják. A bejelentő könyvtárak kódjeleinek jegyzéke, valamint betűrendes mutató könnyíti meg a használatot. Az 1959. évre vonatkozó kötet 6622 címet tartalmaz.

Az Állami Központi Könyvtár 1960-ban közzétette *A Román Népköztársaságba járó külföldi periodikák jegyzéke. Nemzetközi csere* című kötetet. A jegyzék a továbbiak során kétévenként fog megjelenni. Az első kötet a könyvtárakban 1958-ban megtalálható periodikákat sorolja fel, és ugyanolyan szerkesztési elvek alapján készült, mint az előfizetés útján beérkező periodikák jegyzéke. A megjelent kötet 6349 címet tartalmaz.

A vezető könyvtárak számára az Állami Központi Könyvtár kurrens tájékoztatót állít össze a bibliológia tárgyköréből, amely a román és a külföldi periodikák cikkeit tartalmazza téma szerinti csoportosításban, rövid annotációval, továbbá könyvismertetéseket is közöl.

Az Állami Központi Könyvtár a nagykönyvtárak tájékoztató szolgálatai számára munkaerő-megtakarítás és a tudományos tájékoztatás hatékonyságának fokozása céljából közzéteszi a nem publikált *bibliográfiák* jegyzékét. Ezzel is igyekszik a bibliográfiai tevékenységet az állami terv számára minél jobban gyümölcösöztetni. A jegyzék alapján tájékozódni lehet, hogy milyen bibliográfiai készületek, hol találhatóak, milyen terjedelműek, a bibliográfiában feldolgozott irodalom milyen nyelvű stb.

A társadalomtudományok terén dolgozó kutatók számára, elsősorban az egyetemi oktatószemélyzet használatára 1958 óta havonként megjelenik a *Bibliográfiai Tájékoztató Szemle*. Ezt az Állami Központi Könyvtár keretében működő Társadalomtudományok és Humántudományok Egyetemi Dokumentációs Központja szerkeszti. Ez a kiadvány is annotált címléírásokat közöl a külföldi periodikákból tárgy szerinti csoportosításban. 8 idegen nyelven megjelenő közel 100 periodikát dolgoz fel folyamatosan. A szemle a kutatókat érdeklő, újonnan beérkezett könyvek jegyzékét is tartalmazza.

Az Állami Központi Könyvtár 1960-ban megkezdte egy tájékoztató szemle szerkesztését a külföldi szépirodalomról 80 külföldi folyóirat feldolgozása alapján. A kiadvány felsorolja az új könyveket és az Állami Központi Könyvtárba érkezett friss műveket. 40 ország irodalmáról lehet adatokat találni a szemleiben.

Az Állami Központi Könyvtár további fontos feladata a nemzetközi kapcsolatok

ápolása. Ezen a téren elsősorban országos csereközponti tevékenysége érdemel említést. Ebben a minőségében központi-lag veszi át és osztja szét a világ többi csereközpontjaitól érkező kiadványküldeményeket. 1957 és 1960 között mintegy 120 000 csomagot osztott szét. Támogatja a többi könyvtárat megszakadt kapcsolataik újrafelvetelében, valamint a külföldi könyvtárak számára adatokat nyújt cserekapcsolatok teremtéséhez. Elvégzi a csere-tevékenység országos statisztikájának összcállítását, és a kiadványcserére vonatkozóan belföldi és külföldi viszonylatban adatokat szolgáltat.

Az országos csereközponti feladatok el látásán túlmenően a Könyvtár 94 ország 600 könyvtárával és intézményével bonyolítja le saját cserét.

Az Állami Központi Könyvtár 1957-től részt vesz nemzetközi kiadványok munkálataiban, és ezen a téren tevékenysége kiszélesítését tervezi. Megemlíthetők a következők: *Index translationum*, *Fontes artis musicae*, *Répertoire international des sources musicales*, *Bibliographies des sciences sociales*.

A könyvtár állománya enciklopedikus jellegű. Az Állami Központi Könyvtár voltaképpen számos, értékes gyűjteménnyel rendelkező, régi könyvtár egyesítéséből jött létre. Ilyen könyvtárak voltak: a Román Athenaeum könyvtára, a N. Bălcescu Intézet könyvtára stb. Az állomány fejlesztéséhez hozzájárultak az Állami Könyvvalap juttatásai, a gyarapítás további jelentős forrásai a külföldi tudományos könyvek és periodikák vásárlása és a nemzetközi csere. Az új megjelenésű román könyveket a kötelespéldányszolgáltatás biztosítja a könyvtár számára 1952 óta teljességgel. Állandó feladat azonban a gyűjtemény további kiegészítése, mert az ország bármely részén megjelenő valamennyi kiadványnak meg kell lennie az Állami Központi Könyvtárban. A nemzeti könyvgyűjtemény rendszeres kiegészítése érdekében az antikváriumokban történő vásárlásokon és az ajándékokon kívül az Állami Központi Könyvtár főlépéldány-jegyzékeket készít, s ezeket megküldi az ország más könyvtárainak, hogy így a könyvtárak közötti duplumcserét is megindítsa, s a gyarapítás forrásává tegye. A könyvtár nagyarányú tervet dolgozott ki a nemzeti könyvgyűjtemény teljessé tétele érdekében, elsősorban az I. BIANU *Bibliografia româneasca veche 1508—1830* című művének záróéve után megjelent kiadványok felkutatását szervezik meg.

A jelenlegi teljes állomány 3 500 000 könyvtári egység: könyv, periodika, kézirat, ősnymtatvány, metszet, térkép,

atlasz, zenemű, fénykép, diapozitív, mikrofilm, magnetofonszalag stb. Az állomány egy része azonban még nincsen feldolgozva.

Az Állami Központi Könyvtár mint fiatal intézmény nem hasonlítható össze a külföld évszázados múltra visszatekintő nemzeti könyvtáraival ősnymtatvány-, régi könyv és kéziratgyűjteménye tekintetében, bár ezen a téren is jelentős erőfeszítéseket teszünk az állomány fejlesztése érdekében.

A régi, értékes könyvek közül gyűjteményében megtalálható — többek között — MACARIE *Liturghierulja* (1508), VARLAAM *Cazanija* (1643), Serban CANTACUZINO bibliája (1688) stb. MENDELIN, ALDUS MANUTIUS, ESTIENNE, ELZEVIER stb. műhelyéből is több értékes nyomtatványt őriz.

A kézirat- és levelezésgyűjteményben V. ALECSANDRI, I. L. CARAGIALE, M. SADO-

VEANU, T. ARGHEZI, N. GRIGORESCU, TH. AMAN, E. PALLADY, G. PÁTRASCU, továbbá MATISSE, H. MANN és mások kézíratai találhatóak.

A zenei gyűjtemény őrző HAENDEL *Tamerlan* című operájának eredeti kiadását (London, 1724) a zeneszerző javításával, BEETHOVEN zongoraszonátáinak egyik kiadását Wilhelm BACKHAUS bejegyzéseivel stb.

A Könyvtár szerteágazó olvasószolgálati munkájából (5 nagy olvasóterem és 7 kisebb méretű kutatóhelyiség áll az olvasók rendelkezésére) megemlítem, hogy zeneest sorozat keretében hetenként rendez előadást a közönség részére. Külön teremben 10 magnetofonkészülék áll a kutatók rendelkezésére, hogy fejhallgató segítségével egyénileg hallgathassák meg a könyvtár műtermében készített szalagokat.

D. TRANCĂ

HÍREK

A Deutsche Staatsbibliothek jubileuma. Jubileumokról lehet, de nem kell ünnepi formában megemlékezni. Lehet így vagy úgy, röviden vagy hosszabban ünnepelni, erre szabályok nincsenek. Az, hogy a berlini Királyi Könyvtár sem az első, sem a második százéves évfordulót nem ünnepelte meg, nem játszott szerepet abban, hogy a Deutsche Staatsbibliothek most egy egész hetet szentelt a 300 éves jubileumnak. Egyik, de nem döntő ok abban rejlett, hogy a meghívott könyvtáros kollégák számára áttekintést adjunk a Deutsche Staatsbibliothek működésének hatóságáról. Ezen túlmenően azonban a 300 éves berlini Deutsche Staatsbibliothek 1961 októberében megtartott jubileumi ünnepségeinek napjaink politikai helyzetéből eredően fontos feladatkör jutott. Annak demonstrálásáról volt szó, hogy mi a különleges jelentősége ennek a könyvtárnak, mint országos jelentőségű központi tudományos könyvtárnak az első német munkás-paraszt állam — a Német Demokratikus Köztársaság — viszonyai között. Az egyetlen törvényes német állam központi állami könyvtárának mindenekelőtt az volt a kötelessége, hogy ebből az alkalomból az 1945 óta Marburgban és Tübingenben, tehát Nyugat-Németországban visszatartott 1,8 millió kötetet — kéziratokat, autográf iratokat, ősnymtatványokat és könyveket — az egész könyvtáros és tudományos világ tanúskodása mellett különleges hangsúllyal követelje vissza. Ugyanakkor bizonyosságot kívántunk szolgáltatni

arról is, hogy köztársaságunk egész tudományos könyvtárügyének zárt szervezetsége az állami központosítás révén felülmúlja a régi Németország és a mai Nyugat-Németország részállamainak könyvtári szerkezetét, és hogy a mi könyvtárügyünk a humanizmus és a béke győzelmébe vetett hitéből meríti erejét.

Az ünnepségeken résztvevő 600 személy közül 54 külföldi szakértés volt, akik 22 különböző országot képviseltek — Braziliától Indiáig és Svédországtól Mali-ig. A Szovjetunió és az európai népi demokratikus országok, azaz Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország és Románia 2–6 tagú delegációkkal képviselték magukat. Különösen hosszú utat kellett Vietnam küldöttének megtennie.

A rendezőség arra törekedett, hogy — eltekintve az ilyen alkalmakkor elkerülhetetlen gratulációs aktustól — az ünnepi rendezvényeket tartalommal töltsék meg. Amikor tehát visszatekintünk az 1961. október 23-tól 28-ig lezajlott ünnepi hétre, elsősorban arra kell figyelemmel lennünk, hogy miként sikerült ezt a szándékot megvalósítani.

A Deutsche Staatsbibliothek tegnap és ma c. központi kiállításnak az volt a célja, hogy lehetőleg kevés, de jellegzetes anyag segítségével bemutassa a Könyvtár 300 éves változatos útját, amely a mai nagyhatalmú intézményhez vezetett. A nagy épület különböző pontjain elhelyezett 16 kiállítás az egyes osztályok munkáját szemléltette és a gyűjtemények mintadarabjai-